

Lect.dr Ancuța Franț

DPPD – Universitatea de Vest din Timișoara

UDK: 371.1.14

ISBN: 978-86-7372-191-0, 19 (2014), p.159-165

Pregledni rad

PERSPECTIVE ALE FORMĂRII CADRELOR DIDACTICE PENTRU EDUCAREA ELEVILOR SUPRADOTAȚI

Abstract: To capitalize the potential of gifted students we have to appeal to differentiated training strategies. The success of implementing these strategies does not only depend on the quality and structure of the curriculum but also on the mastership and especially on the level of training of the teachers. Taking these things into account, we want to aim at the importance of training teachers to work with gifted students, at their part in the students development, as well as at making evident the skills the teachers need when working with this apart category of students.

Pentru a valorifica potențialul elevilor dotați și supradotați, trebuie să apelăm la strategii de instruire diferențiată a acestora. Succesul implementării strategiilor nu depinde doar de calitatea și structura curriculumului, ci și de măiestria, dar mai ales de nivelul de pregătire al cadrelor didactice. Pornind de la aceste lucruri, dorim să urmărim importanța formării cadrelor didactice pentru a lucra cu supradotații, rolul lor în educarea elevilor, precum și, evidențierea competențelor și caracteristicilor necesare cadrelor didactice în activitatea cu aceștia.

Exigențele pentru profesia didactică se corelează cu exigențele pe care societatea le impune educației, ca produs al activității școlare. De-a lungul timpului educația a cunoscut o dinamică diferită de la țară la țară, în funcție de politicile educaționale la un moment dat. Aderarea la Uniunea Europeană a impus modificarea politicii educaționale și reformarea învățământului românesc, care trebuie să devină un învățământ performant, racordat la standardele din țările acestei comunități. Cele mai importante schimbări au avut loc la nivelul curriculumului, înlocuindu-se planurile de învățământ unice cu planuri-cadru cu structuri flexibile, racordate la nevoile comunității și dorințelor părinților nevoilor de dezvoltare a copiilor. În acest context al unui curriculum individualizat și personalizat nevoilor elevului, discutăm, tot mai des de educația copiilor cu abilități înalte sau a supradotaților.

Politicile educaționale din România, cu referire la supradotare sunt destul de firave, chiar dacă, preocupări în vederea instruirii diferențiate a elevilor supradotați au existat în actele oficiale în 1904, prima referire, fiind făcută de către Spiru Haret, în cadrul *Raportului către Majestatea sa Regele Carol*. Mai târziu, în 1922 Ministrul Învățământului P. P. Negulescu, propune să se înființeze clase speciale pentru copiii supradotați, iar în 1927 I. Petrovici consideră necesare înființarea claselor la liceu cu elevi de elită.

Principalele strategii de instruire diferențiată, în activitatea cu supradotații, prezentată în literatura de specialitate se axează pe:

1. Accelerarea studiilor – reprezintă o strategie didactică de reducere a perioadei de educație formală prin asigurarea condițiilor de progres în ritm propriu pentru elevii supradotați. Poate îmbrăca mai multe forme:

- admiterea devansată în clasa I;
- sărirea (telescoparea claselor);
- întrepătrunderea claselor – într-o perioadă de 2-3 ani se transmite conținutul din 3-4 ani normali de studiu.
- progresul continuu vizează un proiect de program fără clase, cunoscut în literatura de specialitate ca sistemul nivelurilor sau al creditelor. Activitatea dintr-un ciclu școlar se poate desfășura în ritm propriu.

2. Gruparea supradotaților în vederea desfășurării activității instructiv-educative, care, la rândul său se poate realiza prin:

- segregarea – gruparea elevilor supradotați în școli speciale;
- gruparea elevilor în clase omogene aptitudinal;
- gruparea elevilor în grupe omogene aptitudinal în cadrul aceleiași clase;

3. Îmbogățirea curriculară – este o formă suplimentară de aprofundare a pregătirii supradotaților. În cadrul curriculumului îmbogățit putem viza următoarele aspecte:

- reducerea la minim a programelor obligatorii în avantajul cursurilor ce răspund intereselor elevilor;
- scutirea elevilor de anumite cursuri obligatorii, pentru a-și canaliza eforturile în direcția de dezvoltare personală;
- organizarea de ateliere sau cercuri pe discipline;
- inițierea unor proiecte de cercetare, de conferințe;
- accesul la viața comunităților profesionale;
- tabere, sesiuni, academii sau școli de vară organizate în vacanțele școlare;

Din dorința de a fi cât mai aproape de acești copii, de a veni în sprijinul celor care intră în contact direct cu ei (familia, școala, societatea), au apărut, de-a lungul timpului numeroase organizații nonguvernamentale care luptă pentru drepturile și pentru nevoile acestor copii. Prezentăm câteva din cele mai importante ONG-uri care activează în Europa:

- **Consiliul Mondial pentru copiii dotați și talentați** (The World Council for Gifted and Talented Children WCGTC) a fost înființată în 1975 la Londra și militează pentru crearea unui climat suportabil pentru acești copii, precum și tratarea diferențiată a lor de către guverne, instituții și comunități.

- **European Council for High Ability** (ECHA) – înființată în 1987, ca o asociație interdisciplinară cu specialiști, educatori, politicieni, părinți și își propunea să faciliteze schimbul de informații despre persoanele cu abilități înalte aflate în diverse etape ontogenetice de dezvoltare.

- **Comitetul european pentru educația copiilor și adolescenților precoci, dotați și talentați – EUROTALENT** – înființat la Tours – din dorința de a recunoaște nevoile de dezvoltare diferite a celor cu abilități înalte.

- **MENSA** – fondată în Anglia în 1945, este o organizație internațională la care pot adera toate persoanele, care obțin un scor egal, sau mai mare, de 98 % la orice test de inteligență pe care comunitatea științifică îl recunoaște.

- **Asociația națională pentru copiii dotați (NAGC)** - apărută în 1966 în Anglia – pentru a acorda sprijin de specialitate familiilor cu copii supradotați
- **RO – Talent – Asociația Română de asistență psihopedagogică și socială pentru excelență** – înființată la Iași în 1991, își propune să conștientizeze educatorii, decidenții din domeniul politicilor educaționale, opinia publică asupra nevoilor educaționale specifice copiilor și tinerilor cu aptitudini înalte.

Acestea sunt doar câteva din organizațiile și asociațiile dedicate persoanelor supradotate; în fiecare țară funcționează cel puțin una, sau chiar mai multe.

Chiar dacă însemnările despre educația copiilor cu performanțe peste normal, a fost prezentă în documentele oficiale din România, nu același lucru, se poate spune, despre pregătirea cadrelor didactice specializate pentru a lucra cu acești copii.

În vederea formării cadrelor didactice pregătite pentru a lucra cu supradotații, trebuie să ne oprim asupra felului în care Comisia pentru Educație a Ministerului Educației din Statele Unite definește copiii supradotați. Aceștia sunt, acei copii „*identificați de către persoane calificate profesional, care posedă abilități demonstrate sau potențiale ce arată o mare capacitate de realizare în domenii ca intelectualul, creativitatea, activitatea academică, capacitatea de lider sau în artele teatrale și vizuale și care din acest motiv necesită activități sau servicii speciale ce nu sunt oferite de obicei de către școală.*” (Benito, Y, p., 13)

Chiar din definiție apare necesitatea identificării acestora de către personal specializat, de cele mai multe ori, chiar cadrul didactic de la clasă, care își desfășoară activitatea împreună cu acești elevi. Ne dorim ca identificarea lor să se realizeze de la vârste cât mai fragede, pentru a putea personaliza traseul educațional al acestor elevi, în funcție de nevoile de dezvoltare ale fiecăruia.

Formarea cadrelor didactice specializate pentru a lucra cu supradotații trebuie să fie în foarte strânsă legătură cu politicile educaționale, resursele materiale, sistemul de învățământ, și nu în ultimul rând, cu imaginea pe care supradotarea o are din perspectiva comunității. Acești copii trebuie educați de către un personal specializat în asigurarea unui traseu individualizat și personalizat, de aceea, nu orice cadru didactic este recomandat pentru a lucra cu supradotații.

Numeroase studii prezente în literatura de specialitate (Bisop, 1968, Ward, 1980, Storz 1985, Guskin, Peng, Simon, 1992, Hansen&Feldhusen, 1994 etc.) pledează pentru un model al cadrului didactic specializat în activitatea cu supradotații. Chiar dacă, majoritatea sunt de acord cu faptul că un cadru didactic, care lucrează cu supradotații nu trebuie să aibă neapărat o inteligență foarte mare, totuși este de dorit să acorde o mare importanță dezvoltării acesteia. Asta datorită faptului că, performanța școlară a elevului este influențată în primul rând de către competența didactică a profesorului, nu de inteligența sa.

În 1993 Baldwin elaborează o paradigmă a formării cadrelor didactice pentru supradotați, care este în funcție de: *antecedentele procesului instrucțional, procesul de formare și rezultatele formării.*

Antecedentele procesului instrucțional vizează felul și durata pregătirii cadrului didactic anterioare participării la acest program, procesul de formare

urmărește structura curriculumului, iar rezultatele formării reflectă reușita sau nereușita reportată de către profesor în ceea ce privește formarea în vederea instruirii diferențiate a elevilor. „Această paradigmă pune în evidență o variabilă importantă în educația adulților, și anume condiția antecedentă, care afectează atât procesul de formare al profesorilor, cât și rezultatul procesului ca atare. Eficiența programelor de formare a profesorului pentru elevii supradotați se află în strânsă corelație cu specializarea profesorilor și tipul de perfecționare prin care au trecut aceștia” (Stănescu, M., L., p. 119)

Majoritatea programelor de formare a cadrelor didactice pentru activitatea cu supradotații pun accentul pe variabilele prezentate de către Baldwin (1993): *conținutul curricular* (experiențele, fundamentele, strategiile de predare, managementul clasei, identificarea), *vârsta la care se manifestă* (preșcolari, școlari mici, școlari mari) precum și *domeniile în care se manifestă supradotarea* (psihomotric, psihosocial, academic, creativ).

În ceea ce privește modelul cadrului didactic care lucrează cu supradotații, în literatura de specialitate sunt conturate numeroase astfel de tipologii. În cele ce urmează spicuiem câteva exemple:

Lindsey, M., (1980) urmărea caracteristicile cadrului didactic pe trei mari direcții:

- **În predare**, cadrul didactic ar trebui să: dezvolte programe personalizate și flexibile, nevoilor de dezvoltare ale fiecărui elev, comunică în permanență cu elevii, utilizează strategii didactice diverse, stimulează creativitatea, respectă particularitățile individuale ale fiecărui elev, toate acestea într-o atmosferă permisivă și sigură.

- **Predispoziții personale**: tolerant, cu idealuri, dotare intelectuală peste medie, organizat, flexibil și deschis la nou, receptiv, intuitiv, creativ, responsabil pentru tot ceea ce face asumându-și consecințele, sensibil la problemele altora.

- **Calități personale și profesionale**: orientează elevii și nu face presiunii asupra lor, stil democratic, interesat de proces și nu de produs, inventiv și deschis spre nou, nu conformist, implică elevii în activitate îi stimulează să descopere și să creeze.

Johnson, M., (1986) stabilește următoarele caracteristici ale cadrelor didactice care lucrează cu supradotații: acordă mare atenție problemelor elevilor, este răbdător, comunică cu mare ușurință, manifestă bună dispoziție, se comportă cu naturalețe, are capacitatea de a înțelege problemele altora.

Mulhern, J., și **Ward, M.**, (1993) prezintă următorul profil psihocomportamental și profesional:

- **Caracteristici personale**:
 - **Achiziții personale**: mare volum de cunoștințe din domenii variate;
 - **Abilități personale**: stabilește cu mare ușurință relații atât cu adulții cât și cu elevii;
 - **Succes personal**: a dobândit succesul profesional în cariera didactică sau în alte domenii;

- **Personalitate puternică:** acceptă diverse provocări profesionale, chiar dacă sunt controversate;
- **Curiozitate intelectuală:** caută în permanență noul prin studiu;
- **Organizare:** foarte bună atât a vieții personale cât și a celei profesionale;
- **Abilități de conducere:** abilității de manageriale a altora, în special, a celor tineri.
- **Caracteristici profesionale:**
 - **Competență într-un domeniu:** cunoștințe extinse, riguroase într-un anumit domeniu, dar și cunoștințe în domenii colaterale;
 - **Abilități de prelucrare a informației:** organizarea informațiilor în unități, astfel încât să le poată preda elevilor;
 - **Aptitudini didactice:** capacitatea de a comunica cu elevii și de a crea o atmosferă destinsă securizantă, dar în același timp și stimulantă;
 - **Inițierea în diagnoza psihopedagogică:** poate aplica probe de psihodiagnoză pentru a determina nevoile specifice de dezvoltare a fiecărui elev;
 - **Competențe în proiectarea strategiilor de predare:** proiectează activitățile instructiv educative pentru supradotați, pentru a obține rezultate deosebite.
 - **Competențe în proiectarea traseelor de dezvoltare aptitudinală:** are capacitatea de a transpune informațiile în funcție de particularitățile supradotaților, astfel încât acestea să devină viabile;
 - **Deprinderi de coordonare a programului:** militează în cadrul școlii pentru dezvoltarea unor programe de lucru cu supradotații.

Caracteristici ale educatorului elevului supradotat (după **Wyatt F., 1982**):

- Își dorește să dezvolte deprinderile pentru studiu și personalizează predarea în funcție de nevoile de dezvoltare ale elevului;
- Evaluează formativ performanțele elevului și întocmește fișe de observație;
- Adoptă curriculumul la ritmul de învățare al supradotaților;
- Urmărește evoluția elevului supradotat și întocmește o bază completă de date;
- Colaborează cu alți profesori în vederea adaptării predării;
- Colaborează cu specialiști pentru aplicarea unor programe de identificare și diagnoză aptitudinală, de asemenea, facilitează consilierea elevilor;
- Se perfecționează în domeniul psihopedagogiei și al metodicii excelenței, prin cursuri de specializare/perfecționare.

Pregătirea cadrelor specializate în instruirea supradotaților se justifică atât din punct de vedere psihologic, pedagogic, dar și filosofic. Din *perspectivă psihologică* s-a observat că nu întotdeauna descoperirea timpurie a potențialului intelectual crescut va determina obligatoriu, obținerea unor performanțe ridicate (frecvent poate să apară **retardul educațional** determinat de programe educaționale care nu corespund nevoilor de dezvoltare ale elevilor, sau de slaba pregătire a

cadrelor didactice). Sub *aspectul pedagogic* pregătirea diferențiată se justifică în utilizarea strategiilor de lucru cu supradotații (îmbogățirea, accelerarea studiilor, gruparea), iar epistemologic necesitatea instruirii apare din faptul că, particularitățile elevilor supradotați nu se încadrează în învățământului tradițional, unde cadrul didactic deține controlul.

În general, formarea inițială a cadrelor didactice pentru a lucra cu supradotații este un domeniu destul de slab dezvoltat, chiar și la nivel internațional, frecvența unor astfel de programe de formare este relativ scăzută, chiar dacă este binevenită.

Majoritatea programelor de formare vizează formarea continuă a personalului specializându-se ulterior în domeniu supradotării. Putem presupune că, acest lucru este mai facil deoarece formarea poate îmbrăca forma unor academii de vară, ateliere de lucru, stagii de formare, desfășurarea unor cercetări în domeniul supradotării, masterate sau doctorate în domeniu. Cadrele didactice care lucrează cu supradotații ar trebui să aibă în vedere faptul că, formarea este un proces continuu, iar studiile și cercetările în domeniul supradotării sunt deschise atât pentru teoreticieni cât și pentru practicieni.

În ceea ce ne privește, propunem ca programele de formare inițială pentru personalul specializat în activitatea cu supradotații să îi pregătească pentru:

- identificarea și diagnosticarea persoanelor cu abilități înalte;
- orientarea și consilierea copilului supradotat;
- prognoza eventualelor probleme care pot să apară în activitatea cu supradotații;
- intervenție psihoeducațională pentru supradotați;
- elaborarea unor programe educaționale individualizate;
- colaborarea în vederea implementării unor programe educaționale individualizate;
- comunicarea cu părinții, profesorii sau foruri decidente;
- utilizarea unor strategii de predare diferențiată;
- stimularea inteligenței;
- dezvoltarea și cultivarea creativității;
- eliminarea unor eventuale probleme de adaptare;
- instruirea individualizată.

Aceștia sunt doar câțiva din indicatorii pe care îi considerăm necesari și care ar trebui să stea la baza unor programe de formare inițială a cadrelor didactice specializate pentru a lucra cu supradotații.

Încheiem succinta prezentare a premiselor în formarea cadrelor didactice specializate în activitatea cu supradotații cu un citat din lucrarea ***Instruirea diferențiată a elevilor supradotați***: „Pentru a deveni expert în educația elevilor dotați sunt indispensabile cunoștințe legate despre: geneza supradotării, tipurile de supradotare manifestată în perioada școlarizării, procedeele de identificare, strategii de organizare și planificare a instruirii. (Stănescu, M., L., p.12)

BIBLIOGRAFIE:

- Baldwin, A., Y., (1993) – *Teachers of the Gifted* în Heller, K., Monks, F., J., Pasow, A., H., - *International Handbook of Research and Development of Giftedness and Talent*, Pergamon Press, Oxford.
- Benito, Y., (2003) – *Copiii supradotați - educație, dezvoltare emoțională și adaptare socială*, Ed. Polirom, Iași.
- Crețu, C., (1997) – *Psihopedagogia succesului*, Ed. Polirom, Iași.
- Crețu, C., (1998) – *Curriculum diferențiat și personalizat - ghid metodologic pentru învățătorii, profesorii și părinții copiilor cu disponibilități aptitudinale înalte*, Ed. Polirom, Iași.
- Johnson, M., (1986) - „*I Think my Teacher is a . . .*”, *Serial Learning* 4, p36-38.
- Lindsey, M., (1980) – *Training Teachers of the Gifted and the Talented*, Teachers College Press, New York.
- Mulhern, J., și Ward, M., (1993) – *A Collaborative Program for Developing Teachers of Gifted and Talented Students* în *Gifted Child Quarterly*, 27(4) p 152-156.
- Munteanu, A., (1994) – *Incursiuni în creație*, Ed Augusta, Timișoara.
- Roco, M., (2004) – *Creativitate și inteligență emoțională*, Ed. Polirom, Iași.
- Stănescu, M., L., (2002) – *Instruirea diferențiată a elevilor supradotați*, Ed. Polirom, Iași
- Wyatt F., (1982) – *Responsibility for Gifted Learners- a Plea for the Encouragement of Classroom Teacher Support*, în *Gifted Child Quarterly*, 26(3) p 140-142

Ancuta Frant

DPPD- Universitatea de Vest din Timisoara

PERSPECTIVES OF TEACHER TRAINING FOR WORK WITH GIFTED STUDENTS

To capitalize the potential of gifted students we have to appeal to differentiated training strategies. The success of implementing these strategies does not only depend on the quality and structure of the curriculum but also on the mastery especially on the level of training of the teachers. Taking these things into account, we want to aim at the importance of training teachers to work with gifted students, at their part in the students development, as well as at making evident the skills the teachers need when working with this apart category of students.

Key words: gifted, differentiated instruction, teachers' formation.